

СТИЛИЯН ЧИЛИНГИРОВ – ИЗСЛЕДОВАТЕЛ НА СРЪБСКО-БЪЛГАРСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ

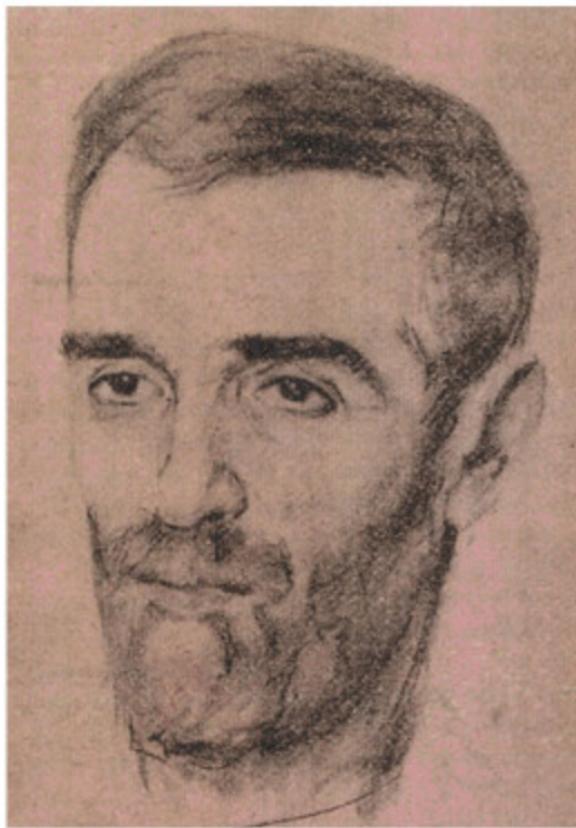
Марко Цветков

През 2006 г. се навършиха 125 години от рождениято на видния български писател и общественик Стилиян Хаджидобрев Чилингиров /26.X.1881-22.XI.1962/. Родом е от Шумен, град с трайни европейски традиции още от епохата на Възраждането. След като учителства известно време в Никополско и Провадийско, той следва философия и педагогика в София. Висшето си образование завършва през 1904 г., а по-късно е изпратен да специализира литературна история и естетика в Германия¹.

Проф. Ив. Шишманов го назначава за учител по немски и български език във Втора софийска мъжка гимназия. Като такъв Чилингиров е командирован в Народната библиотека в град София, където по това време работят П. П. Славейков и П. К. Яворов². Като член на Прогресивно-либералната партия редактира в. „България“. Народен представител е от Преславска околия в XV ОНС /1911-1913/ от листата на същата партия. По време на Балканските войни е военен

1 Стилиян Хаджидобрев Чилингиров. /Библиография/, Шумен, 1992, с. 3. Получил академично образование, нещо рядко за писателите от онова време, усвоил и някои чужди езици, Чилингиров по-късно работи с успех в различни области от сферата на културата. Той е кавалер на редица отличия за принос в развитието на българската култура – ордени, медали и почетни знаци, предимно емисии на царете Фердинанд и Борис III, а също и някои интересни сръбски отличия, общо девет на брой, които днес се намират в мемориалния кабинет на писателя в Националния литературен музей.

2 Чилингиров Ст. Моите съвременници. С., 1955, 61-88; 105-119.

Стилиян-Чилингиров, рисунка

кореспондент към щаба на Втора българска армия.³ Известно време Чилингиров е директор на Народната библиотека – София и Етнографския музей⁴. Един от основателите на СБП и негов председател през 1941-1944. По същото време той председателства и Върховния читалищен съюз. Именно тогава Чилингиров е сред инициаторите на откритото писмо

3 Вж. неговите „Бележки от Балканската война”, ЦДА, ф. 108 к Стилиян Хаджидобрев Чилингиров /по-нататък за удобство ще се цитира ЦДА, ф. 108 к СХЧ..., оп. 2, а. е. 197.

4 Вж. по-подробно: Хаджихристов Хр. Стилиян Чилингиров – директор на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” – В: Стилиян Чилингиров. Сборник. Шумен, 1992, 77-85.

на 21 български писатели до Богдан Филов в защита на българските евреи⁵.

Стилиян Чилингиров е един от малкото представители на интелигенцията ни след Освобождението, който работи с възрожденски плам, всеотдайност и отговорност пред бъдещето в полето на родната култура.⁶ Неуморен писател и преводач, публицист и биограф, събирач и издател на фолклорни и етнографски материали, педагог, изследовател на читалищното дело и библиограф, учен и общественик, Стилиян Чилингиров има значителни заслуги и към историческата наука у нас⁷. За този актив на писателя днес не се знае много – споменавано е тук-там по нещо, без да са проучени по-подробно неговите заслуги, без те да са изтъкнати конкретно и цялостно.

Своите интереси в областта на историята Чилингиров насочва към разнообразната проблематика, свързана с

5 Моите съвременници..., 174-175.

6 Интересен е фактът, че Чилингиров продължава традицията в събирането, съхраняването и проучването на книжовното наследство, завещано от предишните поколения. Библиотеката на писателя съдържа около 21 000 тома книги и периодика на различни езици. Огромна част от книгите са с автографи от редица наши и чужди писатели и учени. Неговата колекция от над 300 старопечатни книги, съдържа издания на български, руски, сръбски, гръцки, немски и френски език. Някои от тях са изключително редки и ценни, а други отдавна вече са станали библиографска рядкост.

7 Още твърде млад – в началото на XX век – той издава първите си поетични трудове, печата и първите си литературни и публицистични статии. След това се редят белетристичните му произведения – разкази, повести, романи, - следват пиеси, научни студии, пътеписи, мемоарни книги и пр. Сред това огромно и разнострално дело важен дял заемат неговите занимания с българската история. Чилингиров има издадени самостоятелно около 125 книги и стотици публикации в различни сборници и периодичния печат. Историческите му монографии са 25. Има и над 30 студии и публикации в различни издания, които в една или друга степен засягат българската история. Вж. Стилиян Хаджидобрев Чилингиров. /Библиография/...

миналото на българските земи, а от там и с историята на нашите съседи. Неговите публикации са свързани преди всичко с възрожденска Добруджа и „сръбско-българските отношения от най-старо време до днес“. Две от най-известните му книги, посветени на последното са „Сърбите и ние“ /книга номер 1 от Библиотека „Западни покрайнини“/ и „Поморавия по сръбски свидетелства. Исторически издирвания с една карта.“ В първата Чилингиров на базата на исторически, етнографски, езикови и културологични факти проследява отношенията между сърби и българи от създаването на сръбската държава до Ньойския договор. Втората е категорично доказателство за българския характер на Поморавия, както говори и самото заглавие, по свидетелствата на самите сърби. В контекста на последното той подробно разглежда и проблема с Македония.

Човек не може да добие цялостна представа за историческите интереси на Чилингиров без да погледне неговия архив. Там има безброй библиографски фишове за български и чуждестранни автори, чиито произведения засягат българската история от античността до днес.⁸ Интересен дял от личната библиотека на писателя представляват книгите на сръбски език или тези от сръбски и чужди автори, посветени на историческото минало на сърбите. Голяма част от тези книги той получава като дар от Белградската библиотека в знак на признателност, че е помогнал за опазването на книжния ѝ фонд по време на Първата световна война.⁹ Тези книги са с печати на Белградската библиотека, на библиотеката в Ниш и др.

8 По-подробно вж. ЦДА, ф. 108 к СХЧ, оп. 2

9 Със заповед № 4173 от 23 октомври 1915 г. като главен библиотекар на Народната библиотека Чилингиров е натоварен със задачата да приbere обществените и безстопанствените частни библиотеки, намиращи се в град Пирот, а по-късно и Белградската университетска – народна библиотека, която се намира по това време в новата столица Ниш. Чилингиров Ст. Как бяха спасени книгите от Сръбската народна библиотека. Спомен. – В: Библиотекар, 1958, №11, 64-67.

БЪЛГАРИЯ КЪМЪ СЪРБИЯ.

Тебъ книга дадохъ азъ и словото на Бога
 Въ свещенитѣ слова на прадѣди открихъ,
 Но братство не съзрѣхъ и скъпя братска слога
 Въ отвѣтъ, о Сърбъ, до днеска не добихъ.

Зачената въ бѣди, въ коварство и падене,
 Не сквана и не чу звѣта на Христа:
 Дѣ обичъ носѣхъ азъ, ти пращаше прѣзрѣне
 Къмъ менъ съ проклятие небило на уста.

Но крѣпко вѣрвахъ азъ: ще дойдатъ дни мечтани,
 Свѣстена ти — съ любовъ рѫцѣ да подадемъ,
 И щастие безкрай на китнѣ Салкани,
 За общо благо ний задружно да дадемъ.

Стихотворението на Ст. Чилингиров
 "България към Сърбия"

Поради големия обем на творчеството му, което не е възможно да се анализира цялостно в рамките на настоящата публикация, ние ще се спрем главно на онези приноси на Ст. Чилингиров, които са в областта на изследването на отношенията ни с нашите западни съседи – сърбите. В тази област Чилингиров има безспорни заслуги.

Още като студент през 1904 г. Стилиян Чилингиров е сред водачите на българо-сръбското студентство – ратниците за побратимяване на южните славяни. Той е участник в няколко конференции в Белград, целящи културното сближаване на двата народа. Неговите интереси към българо-сръбските отношения датират именно от тогава. За огромно съжаление културното сближаване минава през решаването на наболелия въпрос за българското национално обединение. Първите си професионални занимания с историята Чилингиров започва в годините на Първата световна война, когато актуалните събития от деня изнасят на преден план

Сръбски орден, с който е награден Стилиян Чилингиров

славните победи на българския войник на фронтовете срещу Сърбия и Румъния, донесли така дългоочакваното обединение на разпокъсаните български земи. Ето какво казва Чилингиров по този повод: „Ние неискаме нищо чуждо. Ние не се стремим да отнемем мястото под слънцето на който и да било народ; но в същото време не позволяваме да отнемат и нашето място. Бъдещето на България е в нейното обединение. То лежи в Македония и в Беломорското крайбрежие – само чрез тях тя ще бъде силна. Това са го съзнавали добре и нейните противници. И колчем са искали да забият смъртоносен меч в гърдите й, те са посягали на

тая част от земята.”¹⁰

Необходимостта от появата на нови произведения, посветени на тази тематика, Чилингиров обосновава по следния начин в предговора на една от своите книги: „Отношенията между България и Сърбия имат една много интересна история, за жалост, твърде малко позната не само на нашето широко общество, но и на ония среди от него, които боравят с политика и наука.” Главната задача на неговите усилия е посредством материали, извлечени предимно от сръбската журналистика от XIX в. „като най-ярък изразител на обществените и държавни тежнения на предните редове на сръбския народ” да се демонстрира българския характер на македонските и поморавските земи.¹¹

На читателя се обръща внимание за същността на отношенията между българската и сръбската държава още от средновековието, а именно ролята на Сърбия в конфликта между Българското царство и Византийската империя. Последната, чийто позиции са раз клатени на Балканския полуостров вследствие на укрепването на българската държава, търси съюзници срещу нея и най-често ги открива в лицето на сърбите. Последните винаги са били по-малко опасни за империята, тъй като техните претенции за завладяване долината на Морава и Вардар, като не уязвяват значително нейната мощ, беспокоят българите и им отнемат възможността да се стремят към Цариград.¹²

Този устрем на Сърбия да присъедини отделни славянски племена се засилва особено по времето на Стефан Душан, комуто се отдава за кратко време да простре властта си над значителна част от Македония. След смъртта на Душан /1355 г./ разширената върху българска земя сръбска държава се

10 Чилингиров Ст. Сръбско-българските отношения от най-старо време до днес. С., 1918, с. 5.

11 Чилингиров Ст. Поморавия по сръбски свидетелства. Исторически издирвания с една карта. С., 1917, с. 1.

12 Чилингиров Ст. Причини на сръбско-българската война от 1885 година. С., 1924, с. 2; Чилингиров Ст. Сърбите и ние. С., 6. г., с. 13.

разпада на десет малки княжества и с това по думите на Чилингиров се поставя бариера пред сръбските блянове за съперничество на България в обединението на балканските славяни, роля, „която България бляскаво беше изпълнила при повечето от своите царе”.¹³

По отношение на духовната култура на българите Чилингиров застъпва гледището, че България и през Второто българско царство стои на една недосегаема духовна висота, до каквато Сърбия не е стигнала никога, дори в годините на българския държавен упадък.¹⁴

Заключенията си в това отношение Чилингиров обосновава и посредством наблюденията си върху езика. Докато българският език е сравнително чист от турски примеси, а в литературата няма и следа от такива, сръбският литературен език изобилства с тях. „Всичко това не може да се обясни с друго, освен съкультурната сила на подчинените народи. Поддал се е на чуждото влияние, макар географически защитен, той, който е бил по-слаб духовно да противостои.”¹⁵

Най-съществени белези за оформянето на етнографските граници на българската народност са съзнанието за национална принадлежност, езикът, историческата традиция и общото народно име. Авторът застъпва гледището, че аспаруховата дружина сплотява част от славянските племена на Балканския полуостров в едно държавно цяло, на което дава само името на своята народност като спояващ държавен белег и съзнанието, че всички тия племена са само незначителни ветви от един славянски клон. Т. е. българската държава е само спойка на разпокъсани еднородни славянски племена, принадлежащи към една и съща група – славяно-андската, извършена от една външна воля. Въпросната спойка би се извършила по силата на развитието или от

13 Причини на..., с. 3.

14 Сръбско-българските отношения..., 26-27; Вж. по-подробно Чилингиров Ст. Какво е дал българинът на другите народи. С., IV издание, 1938-1993, 16-32.

15 Сърбите и ние, с. 20.

C. Чилингироff

St. Tchilinghiroff

Le Pays de la Morava

Suivant des témoignages serbes

Etudes d'histoire
et d'ethnographie

Avec une carte hors texte

1917

Librairie Nouvelle de Lausanne
Grand-Chêne, 12

Френскоезично издание на "Поморавието по сръбски свидетелства", 1917

друга външна воля. Следователно само името на държавата би било различно, а името не е същината на нещата, то е

само външен белег.¹⁶

По време на османското владичество държавното съперничество между българи и сърби едва ли не се обръща при общата неволя в народно единство: „Почти еднаквото културно минало, племенното робство и близостта на езика накараха сърби и българи да се почувствува сплотени по здраво. Затова и много книжовни деятели, българи по рождение, взимат участие в началния период на сръбската

16 Сръбско-българските отношения..., 33-34; За Чилингиров в това отношение Византия, макар и несъзнателно, изиграва значителна роля като внушава със самото си съществуване на околните народи мисълта, че силата се крие в държавната организация. Сърбите и ние, с. 21.

Стилиян Чилингиоров /седнал, първият отляво надясно/, един от водачите на българското и сръбското студентство – ратници за побратимяване на южните славяни. София, 1904 г.

литература. Оттаме и поразителната близост в книжовния език на двата народа през периода на тяхното възраждане.”¹⁷

Западните българи помагат на сърбите при техните многобройни въстания с надеждата да извоюват народната си свобода. Руската армия се пълни с доброволци от емигранти и местно население при настъплението си в пределите на поробените български земи. След като Сърбия получава политическата си независимост у българите се събуждат надежди за освобождение.¹⁸ „Вярата на българите ставаше толкова поголяма, колкото по-тесни биваха отношенията между Русия и Сърбия.”¹⁹

През 1833 г. обаче в тези надежди на българите започва да се прокрадва нотка на съмнение. Чилингиоров вижда две причини, на които се дължи охладняването на отношенията между сърби и българи – промяната на сръбската политика спрямо Русия, а като следствие от това и заграбването на българските земи по долината на Тимок и Църна река.²⁰

17 Сърбите и ние, с. 20.

18 Чилингиоров Ст. Панайот Волов. Животописен опит. С., 1940, 8-9.

19 Причини на..., с. 3.

20 Пак там, с. 4. Повод за промяната

Според Чилингиров с изключение на това строгото разграничение между земите на двете народности продължава да съществува почти до 1870 г. Ето каква е сръбската гледна точка, застъпена от тогавашната наука и отразена в тамошния печат: „Сръбските вестници, докъм 1850 г. са пълни с най-големи симпатии към България и нейното население. Според тях нашите отечествени граници достигат от Долни Дунав до Егейско море, от Черно море до Долна Морава и Черни Дрин, а населението е дори четворно по-голямо от това на твърде ограниченните сръбски земи – пряко пет милиона. Така твърди и тяхната историческа наука. Сърбите дори разправят, че Ниш е главен град в България.”²¹

До тук обаче и приключват добрите отношения между двата съседни народа. Началото на сръбската пропаганда залага един неизбежен разрыв, който минира диалога между сърби и българи за дълго време като го прави почти невъзможен. Отгласът от това трудно отшумява дори на прага на ХХI в. Началото на пропагандата съвпада със сериозните размирици в Западните български земи – видинско, белоградчишко, пиротско, нишко и пр. през 1847-1849 г. Макар и тогавашното правителство на княз Милош да има дял в подбуждането на тези въстания, те са исторически значима проява, която убедително показва и на външния свят, че в ония области живеят българи с чисто българско съзнание.²² По това време

на сръбската политика дава договорът между Русия и Турция от 26 юни 1833 г. подписан в Ункяр-Искелеси. Според въпросния договор Русия поема задължението да защитава целостта на Османската империя, срещу което султанът се задължава да затвори Дарданелите за всички чуждестранни кораби. В това сърбите виждат пречка за стремежите си на Изток и Юг от своите държавни предели.

21 Сръбско-българските отношения..., с. 50.

22 ЦДА, ф. 108 к СХЧ оп. 2, а. е. 418, л. 28-31; В интерес на обективността трябва да се каже, че против пропагандата се обявяват мнозина от по-разумните сърби, които добре виждат, каква пропаст се дълбае чрез нея между двета народа. Но тези

следствие на тези въстания Сърбия успява да затвърди властта си в българските земи около Тимок.

По думите на Чилингиров: „Географичната и исторична наука се обръща на ластик, който всеки от тия шовинизирани сърби опъва толкова, колкото му се ще, докато в наше време дойде до там, че да досегне цяла източна България и Тракия – от Варна до стените на Цариград.” Според сръбските автори българите просто са лишени от съзнанието, че са сърби. Всичко това, което се знае от науката за българско, всъщност е сръбско.²³

След нещастната за сърбите война през 1876 г. те виждат в една евентуална война на Русия с Османската империя своя шанс за териториално разширение в посока юг-югоизток. Сърбия дори засвидетелства готовността си за участие в такава война пред Петербург. Както ясно личи от последвалите събития обаче Сърбия няма намерение да се намесва във войната преди да е сигурна в победата на руснаци. „На нея бяха необходими земи и лесни успехи – пише Чилингиров, – добити за чужда сметка, домогвания, които тя старателно прикриваше с различни дипломатически фокуси.” Тя не се намесва във войната дори и след писмото от страна на главнокомандващия на руските войски. След падането на Плевенската крепост, когато поражението на турците е гарантирано, Сърбия без да се бави преминава границата с Османската империя. Чилингиров дава следната

хора са едно незначително малцинство, което скоро отстъпва под напора на създалото се обществено мнение за една велика Сърбия. Сърбите и ние, с. 32.

23 Сръбско-българските отношения..., 58-59; Чилингиров прави и следната интересна констатация: „Който познава прийомите на сърбите да фалшифицират чуждите мнения, щом не отговарят на шовинистичните им схващания, който знае как те заменят при превод на чужди текстове: българин със славяни или с християнин, Македония със Стара Сърбия и пр., ще се съгласи, че там дето преводът е направен напълно по оригинала, трябва без друго да се дири неволно признание на една истина, систематически отричана почти от шейсет години насам...” Поморавия..., 2-3.

не особено ласкова, при все това обективна оценка за ролята й в Освободителната война: „Намесата на Сърбия беше без значение: тя дойде след като падна най-голямата и най-упорито защитавана турска твърдина, следователно, когато се откри пътят на русите към Цариград, и когато останалата без дух турска войска не представляваше боеспособен елемент, годен да даде отпор на една армия вече с непоколебима вяра в победата.”²⁴ „Сръбската намеса не улесни – продължава той – и значително трудните операции на русите в Софийско /Араба Конак и Саранци/, защото след като Сърбия се настани в Ниш, Пирот, Бяла Паланка и Враня, счете за нужно, по своя операционен план, да прати войските си към Косово, което вече беше изпразнено от турските войски, вместо да се съедини с руските при София.”²⁵

Когато наближава времето да се преговаря за мир, сръбското правителство предявява пред Русия освен логичното и разумно искане да се признае сръбската независимост и това да се присъединят към Сърбия вилаетите Косово и Нови пазар. Правителственият официоз пък се опитва да отправя внушението, че сърбите ще са онеправдани ако не получат земите, включващи поне Видин и София. След проведен разговор между Гирс и сръбският пратеник в Петербург Милослав Протич, последният остава с убеждението, „че вече не се пазят българските интереси от турците, а от сърбите”.²⁶

24 Причини на..., с. 10.

25 Пак там, с. 11.

26 Следдългипазаръцисавстрийците, които смятат Новопазарския санджак за част от Босна, сърбите успяват да измъкнат от тях обещание, че ще ги подкрепят за териториално увеличение с Враня и Пирот. Порочната система на компенсации в голямата европейска политика за пореден път позволява български земи да се използват като разменна монета в името на чужди интереси. Сърбите и ние, 38-41; Северозападната българска граница в Кулско и Видинско е определена с Хатишерифа от 1833 г. като граница между сръбското княжество и Османската империя. Според чл.

Като не успява направо, Сърбия замисля по обиколен път да разреши своите териториални задачи на Изток. За целта тя използва: неточно определената в Берлинския договор гранична линия; неориентираността на международната разграничителна комисия; свидетелството на свои подкупници сред българското население в граничната зона. „Целта й беше двояка: там, където ѝ се удаде, с простени и непростени средства да се сдобие с български земи, а където не – да се начертава такава граница, че населението по стопански съображения да тежнее към нея.“²⁷

Сърбия сполучва и в трите направления. От членовете на комисията само ген. Каулбарс е ориентиран по граничния въпрос. При село Сенокос обаче се изгубва /?/ куфара му, където е картата с точно означение на граничните пунктове. Комисията е принудена да си служи с неточната австрийска карта, както и да се допитва до местното население за отделните пунктове. Не е безинтересно и обстоятелството, че в тая комисия няма участник от българска страна. За сметка на това Сърбия е добре застъпена чрез своята пионерна рота, която върви след комисията и мести по свое усмотрение граничните хумки /могилки/. „Или само за България няма правда, - възмущава се справедливо Чилингиров – даже когато правата и земите ѝ са строго определени от европейски конференции? Или всичко е позволено за Сърбия, щом дойде ред до наши земи, от които тя владее вече една голяма част от р. Морава до албанските

2 от Берлинския договор границата между България и Сърбия остава същата. Сръбските гражданска и военни власти, които заемат тези територии от княжеството отказват да се върнат на тази граница със съображението, че навремето тя не е фиксирана правилно и подлежи на ревизия. След дълги усилия руските оккупационни власти присъединяват към Българското княжество земите, които безусловно му принадлежат според Берлинския конгрес. Постъпките пред сръбското правителство да се отчете за времето, през което е държало под окupация Трънско, Брезнишко и Кулско, остават без резултат. Причини на..., 18-20.

27 Причини на..., с. 20.

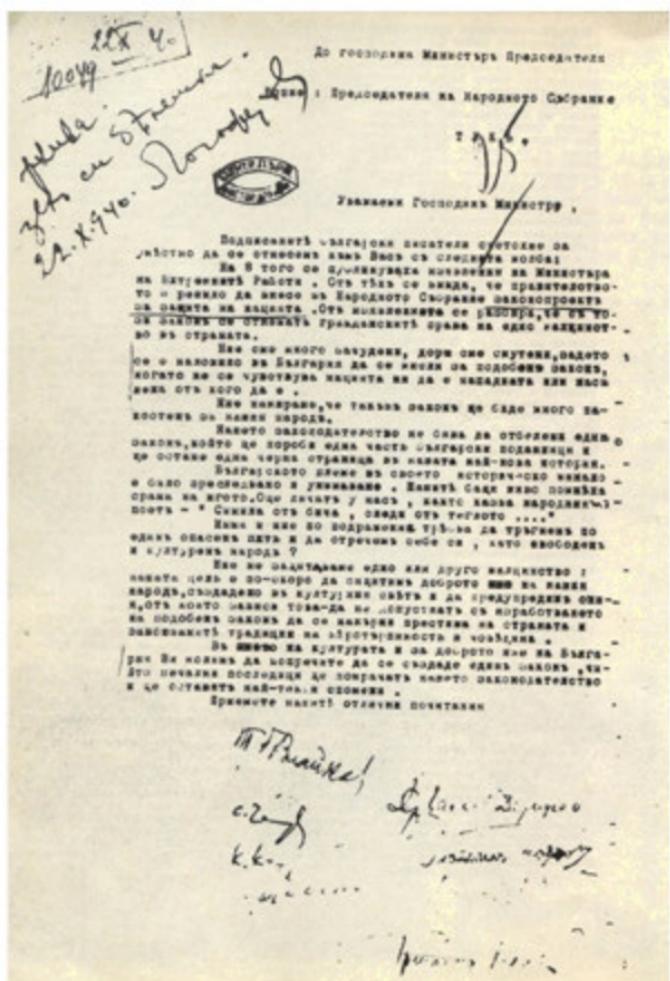
планини?”²⁸

Разглеждайки причините за Сръбско-българската война, Чилингиров представя на читателя особено интересни факти. След извършването на Съединението в Гърция общественото мнение настоява за намеса срещу българите, но правителството се пази от подобни действия. Докато в Сърбия става точно обратното: общественото мнение, макар и не цялото, мисли, че българското съединение с нищо не уврежда сръбските интереси, и че правителството, тръгнало по пътя на несправедливите протести, ще изкара собствената си страна на лош край. Чилингиров споделя мнението на Слободан Йованович, че сръбско-българската война от 1885 г. е еднолично решение на крал Милан. С това последния цели да отвлече вниманието на сръбския народ от своята противоконституционна вътрешна политика, и за да избегне нови метежи от рода на т. нар. „Зайчарска буна” от 1883 г., ръководена от лидера на радикалите Никола Пашич²⁹.

Спиряки се на т. нар. Македонски въпрос, Чилингиров пише следното: „Препирнята върху народността на македонското население е нова. Тя датува...от деня, в който се учреди с ферман независима българска екзархия /1870 г./. Подигнат е от сърбите, когато се убеждават окончателно, че са се изпълзнали от техните велико-сръбски домогвания българите в турската империя, населили земите от Дунава до Бяло

28 Чилингиров Ст. За западните ни граници. – В: Сб. „Цариброд – Трън – Босилеград.” С., 1919, с. 12;

29 Чилингиров Ст. Зайчарската буна /историческа справка по архивите на вътрешното министерство/- В: сп. Отец Паисий, г. II, кн. 23-24, декември 1929, 363-367; Несигурното положение на крал Милан не остава тайна за Австро-Унгария. Австро-унгарският министър на външните работи граф Калноки изрично подчертава пред германския посланик във Виена, че „ако кралят не направи това /т. е. не обяви война на България/, той сигурно ще бъде свален от престола, и Ристич ще доведе Карагеоргевича, тъй че великосръбското движение ще се пренесе в Босна и отвъд Сава”. Причини на..., с.33.

Писмо на писатели срещу Закона за защита на държавата (ЗЗД), подписано от Ст. Чилингиев, 1940

море и от Морава – наричана от самите сърби българска – до Черно море и до стените на Цариград.³⁰ Сосвобождението на Сърбия, Гърция и България балканският въпрос е сведен до македонски въпрос. Сърбите се боят не без основание да не би Поморавия с Тимошко да почне да „gravитира“ към България, когато последната си възвърне

³⁰ Сърбите и ние, с. 59.

Македония³¹. За българите формулата за разрешаването на този въпрос се намира в автономията за Македония. Това, разбира се, ни най-малко не допада на сърбите. Последните не са сигурни в сръбските чувства на македонското население, нито пък в неговото национално безразличие. Най-големият страх на Сърбия е да не се стигне до повторение на историята с Източна Румелия³².

Според Чилингиров, Сърбия не отличава народностното състояние на Балканите днес по нищо от това преди хиляди години. За сръбските държавници и учени там и днес живеят племена без всякакво съзнание за себе си, които могат да бъдат обект на завладяване и дори на асимилация. Основната задача на сръбската пропаганда е именно тази да „припомни“ на българското население истинската му национална принадлежност. „И там, където народните водачи са били по-слаби или по-користни, а напорът по-сilen, са сполучили да сторят това.“³³ „По-голямо оскърбление от това за един европейски народ не може да се измисли, както не би могло да се говори и за по-късогледи политици.“ – казва Чилингиров и допълва: „При такива две противоположни политики – националистична, поставила си за цел да освободи и обедини родни братя, и империалистична – да присъедини територии, чието население има само племенно

31 За тънкото познаване на македонския въпрос от страна на Чилингиров говори и един твърде комичен епизод описан в неговите спомени. След като двамата с Пейо Яворов са хванати в бездействие от тогавашния директор на Народната библиотека Пенcho Славейков, самият Яворов се оправдава, че Чилингиров ги занимава с македонския въпрос. Моите съвременници, 71-72.

32 Сръбско-българските отношения..., с. 120; 134.

33 ЦДА, ф. 108 к СХЧ, оп. 2, а. е. 426, л. 36-37; Младежите във Враня се чудят на родителите си защо са оставили сръбската партия да се усили, при положение, че тя се състои „само от четири владишви подкупници“. Читалищни дейци отправят апел за „помощ с първоначални книжки на тухашните училища, които се изпразнуват от ден на ден от учениците, които отиват в сръбското /училище – б. м., М. Ц./ само за това, щото им се дават книги без пари“. Пак там, л. 48-49.

родство, България и Сърбия трябваше без друго да влезнат в стълкновения. И никой не може да обвини България, че се е показвала винаги неотстъпчива по въпроса за Македония....”³⁴

Познаването на миналото на балканските държави налага извода, че в борбата за обединение на славяните българската държава има превес в тази инициатива. След освобождението си България не може да има апетити в тази насока, особено когато някогашните славянски племена са очертани в две големи групи – българска и сръбска. България не иска нищо друго, освен земите, в които живее народ с българско съзнание. Нейната обединителна дейност е национална, а не племенна. „Борбата за Македония не е борба за земя, а борба за живот. И ще живее тоя от съперниците народи, който успее да я запази здраво в ръцете си. Но ако сърбите се стремят към Македония само по силата на това съзнание, ние сме длъжни да я отстояваме още и от съзнанието, че в нея живее част от българската народна снага, тупа българско сърце и се говори българска реч.”³⁵

Чилингиров обобщава българо-сръбските отношения до навечерието на Първата световна война по следния начин – „не по-малко лесно е да подадеш ръка на тези, които от първия ден на нашето освобождение са ни плащали само със злоба и козни всички сторени добрини, додето най-после за великите услуги през 1912 г. подложиха на ампутация не само снагата, но и идеалите на нашата родина”.³⁶

Писателят Стилиян Чилингиров има безспорен принос в изследването на сръбско-българските отношения. Принос, който заслужава едно по-обстойно изследване, което да поднови интереса на обикновения читател и любителя на родната история към този съвестен изследовател на родното ни минало, чийто книги до голяма степен са актуални и поучителни и в днешно време. Самият Чилингиров изразява

34 Сърбите и ние, с. 95.

35 Сръбско-българските отношения..., 192-194; с. 5.

36 Булгарикус. Австрия или Русия? С., 1914, с. 55.

надеждата: „След време искаме да вярваме, други ще изнесат по-голям брой подобни материали, с които ще подкрепят много по-чувствително правото ни над завоюваната... от сърбите българска земя, която през целия си исторически живот е била неразделна част от България.“³⁷

През 1942 г. Чилингиров получава може би най-голямото признание за работата си като историк. Той е избран за редовен член на Македонския научен институт.³⁸ Истински и голям приятел на Македония, Чилингиров винаги във всеки удобен случай, се старае да изнася въпроса за югозападните български земи по един отличен начин пред нашата интелигенция и в европейския културен свят.

Красноречиви за человека и историка Чилингиров са думите на неговия ученик проф. д-р Никола Саранов: „Стилиян Чилингиров! Едно от най-светлите имена в нашата художествена литература. Негов ученик съм бил в гимназията и помня го като ненадминат педагог. Как картично, увлекателно и живо преподаваше материята!... По-късно вече като приятел, ме поразяваше със своята хуманност, родолюбие и историческа ерудиция /к. м., М. Ц./.“³⁹

STILIAN CHILINGIROV AND HIS RESEARCH ON BULGARIAN-SERBIAN RELATIONSHIP

Marko Cvetkov

The article presents Stilian Chilingirov (1881-1962) – a renowned Bulgarian public figure and writer and his works dedicated to the controversial Bulgarian – Serbian relations. Chilingirov was an

37 Поморавия..., с. 1.

38 Малко по-късното е избран за почетен член на Добруджанския културен институт ЦДА, ф. 108 к СХЧ, оп. 2, а. е. 11, л. 2, 4.

39 ЦДА, ф. 108 к СХЧ, оп. 2, а.е. 418, л. 68.

ardent Bulgarian nationalist. Nationalism influenced his books and articles on Serbia and its policy towards Bulgaria. Chilingirov was trying to prove Bulgarian rights on Macedonia and the Moravian district and actively participated in Bulgarian written propaganda during the First World War. His interest regarding the Bulgarian-Serbian dispute continued during the Interwar Period when some new publications by him appeared.

Преди лягане

е необходимо да натривате добре кожата си със НИВЕА-КРЕМЪ. Така тя бива подхранена със обновляващи вещества, които през време на сън я попиват дълбоко.

Редовно поддържаната със НИВЕА-КРЕМЪ кожа запазва младежката си свежест и добива единън чистъ, нъжънъ и свежъ тонъ.

ЦЕНИ: 10, 15, 30, 60 лв.
ТУБИ 20 и 36 лв.

НИВЕА
КРЕМЪ

Запазете Здърбито си
Здрави, сияни и бели!

Предотвратете на време заболяването и прогниването на Вашите зъби. Употребявайте и постоянно ПЛАСТЛА За ЗДЪБИ НИВЕА, която промива и във най-скритите части между зъбите, почиства ги основно и преподврятава наслозовакето на зъбенъ камък.

Така здъбите се запазват винаги чисти, блъстящо-бели и здрави.

НИВЕА ПЛАСТЛА За ЗДЪБИ — превъходно качество!

НИВЕА ПЛАСТЛА За ЗДЪБИ

На върховите на шумната предизвикателска реклама, в самое не собственниши ви опиты!

Опитайте БИСЕРЪ — омъде употребяване тя се рекламира сама!

Търсете и само възможностъ!

БИСЕРЪ

Създадено от Юлий Д. С.
и Адриан Георгиевски